

Štefan Barbarič

Slovanska knjižnica v Ljubljani

DRUŠTVENOORGANIZACIJSKO SLAVISTIČNO DELO MARJE BORŠNIKOVE

Naj začnem spominsko besedo za našo preminulo profesorico in kolegico dr. Marjo Boršnikovo z besedami, ki sem jih napisal pred šestindvajsetimi leti, za njeno petdesetletnico:

Med nami žive tihi, nesebični delavci, katerih življenje teče v verni službi resnici in narodu. Stalen napor, večni delavniki! Izčrpavajo se v nenehnem študijskem raziskovanju, prepogosto morajo zatreti samega sebe, se odpovedati razvedrilu, udobju in prijetnostim. Kar začudijo se, če jim ob redki priložnosti izrazimo priznanje, saj jim je pot mnogo bolj postлана z ovirami kot s spodbudo sodobnikov – in vendar ti ljudje pišejo za sabo zgodovino. Zavedajoč se, da znanost sodobnemu človeku ne more biti »luksus«, temveč da je življenjska nujnost posameznikov in eksistenčna potreba družbe, izpolnjujejo v času in prostoru silno odgovorno nalogo (Ljubljanski dnevnik, 31. januarja 1956).

Vsi, ki nam je bilo dano, da smo vsaj nekaj časa delali skupaj s pokojno profesorico, smo ohranili v živem spominu, kako pri srcu ji je bilo naše društvo, kako tesno je živela z njegovimi uspehi ali neuspehi, kako vneto in požrtvovalno se je predajala perečim nalogam. O njenem literarnoznanstvenem in pedagoškem delu kakor tudi o njenem pristnem človeškem liku so že za življenja in zlasti še v dneh trpkega slovesa govorili drugi in gotovo bodo še sledile študije, ki bodo celotneje pregledale in ocenile njen znanstveni prispevek v slovenskem literarnem zgodovinopisju. Naša naloga je predvsem ta, da pregledamo, koliko je profesorica Boršnikova prispevala k delovanju našega društva.

Marja Boršnikova je postala odbornica Slavističnega društva že zgodaj, kmalu po ustanovitvi (izvoljena v maju 1937 v odbor, ki ga je vodil M. Rupel). Naj si osvežimo v spominu, da je bilo to takrat, ko je ob vsem zahtevnem pedagoškem delu v srednji šoli pripravljala disertacijo o Aškercu, ki kot (do danes nepresežena) temeljna monografska študija sodi med vidne dosežke vse generacije. Hkrati je ta čas prevzemala še uredniške posle (naj omenimo sourejanje del Zofke Kvedrove), s čimer se je pozneje neutrudno zaposlovala tako rekoč vse življenje.

Prof. Boršnikova je takoj po vojni stopila med vodilne člane društva in je po dvehletnem predsedovanju Antona Ocvirka v maju leta 1947 sama prevzela odgovorno predsedniško funkcijo, in to za polna tri leta (do 23. aprila 1950, ko jo je nasledil na tej dolžnosti A. Gspan). Dela, ki si jih je v tistih letih naložil odbor Slavističnega društva, so bila izjemno zahtevna. Naloge je bilo treba izvajati v sklopu urejanja novih družbenih razmer in pojvone obnove tudi na znanstveno-pedagoškem področju, posebej še v znamenju zamenjave generacij, ko je rod velike slavistične četvorice na ljubljanski fakulteti vse bolj očitno prepuščal vodenje slovenistike in slavistike svojim neposrednim učencem. Marji Boršnikovi je bila usojena in dodeljena v slavističnem delovanju njene generacije ena najvidnejših vlog. Polna pobud in osebne zavzetosti je poleg znanstvenoraziskovalnega in predavateljskega dela prevzemala še organizacijske obveze, ki pogosto zahtevajo mnogo napora, a niso vedno dovolj cenjene. Bilo je treba povezati sile za pripravo novega prapopisa, oživiti znanstveno revijo za slovenski jezik in literarno zgodovino, zagotoviti izdaje učbenikov in študijskih pripomočkov za pouk slavističnih predmetov, utemeljiti in utrditi šolsko zbirko literarnih besedil, imenovano Klasje, publicistično podpreti izdajo

(Opomba. Spominska beseda, kakor je objavljena, je dokument zadnjega posvetovanja slovenskih slavistov v Titovem Velenju, 14.–16. oktobra 1982.)

zbranih del klasikov pri Državni založbi Slovenije, ustvariti redno povezavo s Slovensko akademijo in z družbenopolitičnimi forumi. V mandatni dobi Marje Boršnikove je poleg drugega slovenističnega tiska (kamor šteje tudi njen priročni literarnozgodovinski pregled, 1948) uspelo ustanoviti Slavistično revijo, katere uredništvo je prevzel A. Ocvirk. Ob tem je prof. Boršnikova zasnovala še serijo Slavistična knjižnica (pri Državni založbi), v kateri je bil kot prva knjiga natisnjen njen *Celestin* (1951). Ob sodelovanju pri šolskih berilih in sourejanju Klasja je uspela še v enem, posebej težavnem: pripravila je dve knjigi Aškerčevega *Zbranega dela* (1946–1951).

V tem času se je Marji Boršnikovi odprlo mesto na Filozofski fakulteti, kjer so jo čakale nove obveznosti. Organizacijskih zadev kljub temu ni opustila: vpregla se je v pripravo mesečnika *Jezik in slovstvo* (1955) in je bila v prvem letniku sourednica za literarnozgodovinski del, še enkrat pozneje, 1965, je uredila eno številko. Tudi, ko je po nekajletnem premoru Slavistična revija leta 1967 začela izhajati v novem uredništvu, je prof. Boršnikova, želeč podpreti napore svojih učencev, sodelovala nekaj let v skupnem uredniškem odboru (kot urednica za literarno znanost). Naj še omenimo, da je Marja Boršnikova še v 50. letih, ki pomenijo njen publicistični vrh, pripravila za tisk osem knjig *Zbranega dela* Ivana Tavčarja, ob tem še – da navedemo vsaj dve različno zasnovani deli – *Pogovore s pesnikom Gradnikom* in *Prežihov zbornik* (skupaj s študenti).

Po občnem zboru v Novem mestu v jeseni 1968 je – upošteva je kratki predsedniški intermezzo leta 1959 – še tretjič prevzela vodenje društva, tokrat za leto dni. Kot pove zapisnik z občnega zbora v Kranju 1969 (objavljen v *Jeziku in slovstvu*), se je za ta korak odločila, da bi rešila »kritičen položaj v osrednjem odboru.« To bodi omenjeno zavoljo tega, ker je prav prof. Boršnikovi zaradi njenega pomirjevalnega takta večkrat pripadla naloga reševanja t. i. kritičnih položajev. Tiste čase je razvila posebno skrb za institucijsko povezavo slovenskih literarnih zgodovinarjev, kar je pomenilo: prizadevanje za razširitev akademijskega literarnozgodovinskega inštituta oziroma postavitve podobne raziskovalne baze v okviru fakultetne slavistike (prim. prvo zadevno poročilo v JiS 1964 in *Uvodno besedilo k diskusiji o dosežkih in problemih sodobne literarne zgodovine*, JiS 1969/70). Oziraje se na svojo trnovo pot, ki jo je pri teh prizadevanjih prehodila, je prof. Boršnikova takrat izrekla nekaj bolečih, kritičnih besedi: »*Slavistično društvo kot majica vseh naših slavističnih pedagogov in znanstvenikov pa po treh desetletjih obstoja s svojim arhivom, publikacijami in sejami še zmeraj... kolobari po tujih prostorih! V lastni republiki si še ni prislužilo ene lastne sobe! Tako je tudi s slavističnim muzejem! Še huje je s slovenističnim literarnozgodovinskim inštitutom. ta je in ga ni!*« (Zastavljena vprašanja bi zaslužila več besede, omemba na tem mestu naj bo le opozorilo, koliko se je pokojna profesorica angažirala ob teh vprašanjih.)

Prof. Boršnikova je sodelovala na številnih zborovanjih: tako mednarodnih kot na vsejugoslovanskih in domačih. Pri tem ni varčevala s svojimi močmi in je rada predavala tudi v krogih slavistov zunaj Ljubljane. Naj se bežno ozrem na dva njena nastopa v Mariboru: prvega, ko je leta 1953 predavala o aktualnih vprašanjih slovenske literarne zgodovine, in drugega, 1967, ko je odkrivala vrednote v rahlo pozabljenih spisih Stanka Majcna.

O prvem njenem nastopu naj povem nekaj več, ker me je takrat kot mladega profesorja na koroških Ravnah posebej pritegnil. V nepozabnem spominu mi je ostalo že zunanje obeležje predavanja: domače ozračje v klubu prosvetnih delavcev v Orožnovi ulici, neposrednost mariborskih kolegov – gostiteljev itd. (Škoda bi bilo za nas vse, če bi v sodobnem hrupu tovrstne oblike slavističnega tovariškega shajanja zamrle.) Glede na snovi, o katerih govorim, na tem mestu opuščam metodološke in nazorske vidike, kakor jih je prof. Boršnikova zajela v predavanju. Bilo bi koristno, če bi se kdo vsega tega lotil, v širši zasnovi (vštevši njeno dialogizirano razmišljanje *Našli boste sebe*, obj. Nova obzorja 1954).

Prvo, kar naj navedemo iz predavanja tako zaradi zgodovine kot morebiti tudi za današnjo rabo, je njena kritika zasebnštva, ki je na Slovenskem marsikdaj oviralo izvedbo širokopoteznejših načrtov tudi v naši stroki. »Vsi se potapljamo v delu, vsak od nas vlačí svoj tovor, toda vsak čisto sam zase, popolnoma sam. Nimamo skupnih študijskih niti problemških sestankov, kjer bi si mogli izmenjavati ideje, vprašanja in dognanja, se med seboj brezobzirno popasti v diskusijah in skupaj graditi na problematiki. . . Človek, ki kritike ne prenese, ni sposoben razvoja. Ta dinamika je pogoj, da spopolnjuje sebe in družbo. Novi človek, ki ni sam sebi najbolj važen, marveč mu je bistvena stvar, je zanj neprestano sposoben žrtvovati sebe, svojo osebno veličino, svoj ugled.«

Druga misel je namenjena poudarku nujnosti, da mora literarna zgodovina zaobseči tudi manj vidne slovstvene pojave, se usmeriti tudi na podeželje: »Literarni zgodovinarji smo. . . odgovorni tudi za manjše književnike, da se njihova čim stvarnejša in čim resničnejša sled ne zgubi. Zlasti je dolžnost vsakega posameznega literarnega zgodovinarja, da zajema iz lokalnega okolja, ki ga najbolj pozna oziroma lahko spozna, da obdela problematiko rasti in zapuščenosti sebi najbližjega kraja. Ocenjevanje kulturnih vrednosti in prizadevanj obmejnih krajev pomeni poživiljanje naše celotne rasti. Če nam je Ljubljana srce in so nam Trst pljuča, to še ne tvori našega celotnega organizma. Vse premalo se brigamo, kako sta živela in kako živita naš literat in naš slavistični strokovnjak na zapuščenem podeželju; poslednjega je treba povezati z živim tokom osrčja, vključiti njegove tvorne sile in ne pustiti shirati ne njega ne literarnega življenja v okolju, ki bi ga on lahko rešil. Šele povezava akademskega centra z vsem, zlasti z najperifernejšim podeželjem, bi poživila strokovno in vzgojno delo našega celotnega organizma tako, kot je to nujno, da posamezni organi ne okrne. Literarna zgodovina nam torej ne sme odkrivati samo osrednjih korenin, marveč tudi obmejne koreninice.«

In tretje, kar v omenjenem predavanju izziva naše sodobno zanimanje, je avtoričin poziv slavistom, ki poučujejo na srednjih in osnovnih šolah. Ostro nastopa proti strokovni mlačnosti, brezbriznosti in inertnosti, ki jo je v začetku 50-ih let opazovala v mestu in na deželi: »Mar je tolikšna mlačnost samo znak izčrpanosti zaradi prevelikih naporov v prejšnjih letih, v času okupacije? Kako da se potem pojavlja samo v slavistiki, ne pa tudi v drugih, sorodnih strokah, na primer v zgodovini, kjer pričajo vsakoletna zborovanja in znanstvene publikacije o živi agilnosti posameznikov in celote?« Avtoričina beseda je tudi v nadaljnjem zelo ostra – kakor je sicer bila profesorica Boršnikova polna človečanske blagosti in razumevanja. »Ali je potemtakem res gmotna skrb in prezaposlenost z mehaničnim zaslužkarstvom glavni vzrok vse te stagnacije? Mar je bila takoj po osvoboditvi, ko se je vsa naša slavistika s tolikšnim elanom zagnala v delo, ta gmotna skrb manjša? Ali pa je bila morda manj važna? (Poudarila avtorica. Vse navedbe so vzete iz članka Nekaj pripomb v zvezi z našim literarnozgodovinskim delom, Nova obzorja 1954, str. 41–52.)

Podoba organizacijskega delovanja Marje Boršnikove je v marsičem ostala pri nakazovanju, pri problemski skici. Vendar menim, da nakazana obrisna slika tudi nam današnjim marsikaj pove. Za vse, ki smo prevzeli obvezo, da nadaljujemo skupno delo na slavističnem področju, ostaja zvestoba spominu in izročilu pokojne profesorice in znanstvenice poroštvo za napredovanje.